РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження

Ольховського Дмитра Федоровича

«Психологічні особливості особистості досліджуваного у ситуації професійного психологічного відбору»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

за спеціальністю 053 "Психологія"

Актуальність теми «Психологічні особливості особистості досліджуваного у ситуації професійного психологічного відбору» зумовлена нагальною потребою у розробці та вдосконаленні механізмів ефективного оцінювання психологічного стану та потенціалу особистості в умовах підвищеного ризику та гострого стресу, що характерні для сучасного життя в Україні. Військовий стан та викликані ним економічні, соціальні, психологічні та інші наслідки війни загострюють питання пошуку та ефективного використання людських ресурсів, що акцентує увагу на необхідності глибокого дослідження структури особистості, її реакцій та особливостей поведінки в ситуаціях високої відповідальності, таких як професійний відбір.

Внаслідок поточних бойових дій в Україні, де фахівці з різних галузей, включаючи високотехнологічні, відіграють ключову роль, зростає важливість точного та об'єктивного відбору кадрів. З огляду на можливі відстрочені процеси адаптації та ризик поглиблення психологічної травматизації у людей, які пережили інтенсивний стрес, пов'язаний з військовими діями або їх наслідками, дослідження психологічних особливостей особистості в ситуації відбору має важливе теоретичне та прикладне значення. Розуміння механізмів самопрезентації, впливу несвідомих процесів та загального психологічного стану дозволить більш точно оцінювати кандидатів, запобігати помилковим рішенням у відборі та сприятиме формуванню

кадрового резерву, здатного ефективно функціонувати навіть у складних умовах, забезпечуючи психологічне благополуччя та адаптацію. Результати дослідження можуть бути корисними для вивчення особливостей психологічного стану різних професійних груп та механізмів їхньої адаптації з метою розробки ефективних заходів для поліпшення якості професійної діяльності та психічного здоров'я населення України в цілому.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є частиною науково-дослідної теми кафедри диференціальної і спеціальної психології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова «Дослідження психологічного здоров'я особистості: саноцентричний підхід» (державний реєстраційний номер НДР: 0122U000260). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради університету (Протокол №4 від 16 листопада 2021 року).

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути інтегровані безпосередньо в практику професійного психологічного відбору та психологічної підтримки особистості в умовах невизначеності та ризику. Вони можуть бути використані під час лекцій, семінарів і практичних занять у ВНЗ, сприяючи кращому розумінню особливостей поведінки та внутрішніх станів кандидатів, а також розвитку адаптаційного потенціалу особистості. Крім того, результати можуть лягти в основу методичних рекомендацій щодо застосування ефективних інструментів для діагностики психологічних особливостей особистості в ситуації відбору, а також допомогти у створенні програм, спрямованих на пошук психологічних ресурсів для адаптації особистості.

Отримані дані можуть стати основою для розробки індивідуальних і групових програм психологічної підтримки для осіб, що знаходяться у ситуації невизначеності та ризику, розвитку навичок саморегуляції та управління самопрезентацією в умовах професійного психологічного відбору, формування реалістичних оцінок власних можливостей, а також пошуку психологічних ресурсів для подолання стресу.

Результати дослідження були впроваджені протягом 2025 року в навчально-виховний як в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова (акт про впровадження № 3/25 від 29.05.2025 р.) так й Одеського національного економічного університету (акт впровадження № 07/14 від 07.05.2025 р.). Також вони знайшли застосування у практичній діяльності підприємства ТОВ «Інформалл-Груп» (акт про впровадження від 29 квітня 2025 року № 00129042025), громадської організації «Шлях Трансформація людини та суспільства» (акт про впровадження № 5 від 11.05.2025 р.) та всеукраїнської громадської організації «Південно-Українське відділення Соціологічної асоціації України» (акт впровадження №03/2025 від 03.06.2025 р.).

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає в наступному:

- вперше концептуалізовано та емпірично досліджено феномен «психологічні особливості особистості досліджуваного у ситуації професійного психологічного відбору». Це дозволило розглянути цей процес не лише як оцінювання, а як складну психологічну взаємодію.

- систематизовано та уточнено концепти понять, пов'язаних з психологічними особливостями особистості, що проявляються в умовах відбору. Визначено, що ці особливості є багатовимірним явищем, яке характеризується впливом як усвідомлених факторів (наприклад, мотив самопрезентації), так і несвідомих реакцій, а також психофізіологічних аспектів.

- розроблено модель особистості досліджуваного у ситуації професійного психологічного відбору, яка складається з підсистем, що охоплюють індивідуально-особистісні особливості на психофізіологічному, психологічному (декларативному, суб'єктивному, несвідомому), інтелектуальному та мотиваційному рівнях.

- визначено, що рівень освіти та займана посада впливають на схильність особистості до прикрашання свого образу та самооцінки. Зокрема,

особи з нижчим рівнем освіти або посадою виявляють більшу невпевненість та прагнення створити позитивне враження, тоді як вищий рівень освіти корелює з нижчою потребою у нещирості.

- доведено, що гендерні особливості впливають на поведінку в ситуації відбору, зокрема, жінки виявилися більш схильними до корекції своєї поведінки та демонстрації соціально бажаного образу порівняно з чоловіками.

- показано, що самопрезентація у ситуації професійного відбору є не лише інструментом впливу, а й особливістю психологічного захисту досліджуваних, пов'язаною з ресурсами самооцінки, метапізнанням, стресостійкістю, стабільністю мотиваційної сфери та психічного здоров'я.

- продемонстровано, що розроблена та стандартизована модифікована шкала L дозволяє диференціювати установки, які досліджувані демонструють стосовно самої ситуації психодіагностики.

- виявлено, що у досліджуваних, які демонструють схильність до неадекватної самооцінки чи несвідомого супротиву, спостерігаються підвищені показники щодо органічних уражень мозку та рис психопатії/психастенії, що вказує на складність та багатогранність факторів, які впливають на поведінку в ситуації відбору.

- виявлено, що досліджувані з високим рівнем об'єктивності та адекватності самооцінки характеризуються високою психологічною стійкістю, сильним відчуттям контролю над життєвими подіями, високим рівнем адаптації та залученості до життя, а також чіткими цінностями та орієнтирами.

Ступінь обґрунтованості положень і висновків дослідження.

Дисертація Ольховського Д.Ф. містить обґрунтовані та логічно структуровані твердження і висновки. Мета і завдання дослідження, окреслені у вступі роботи, були успішно реалізовані завдяки застосуванню комплексного підходу, що поєднує загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Основа дослідження включає широкий спектр наукових джерел як

вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Усе це підтверджує, що дисертаційна робота має наукову новизну та є завершеним виконаним дослідженням.

Дисертаційна робота Ольховського Д.Ф. є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить ознак порушення норм академічної доброчесності.

Зважаючи на високий науковий рівень дисертаційної роботи, як в теоретичному, так і в практичному аспектах, варто звернути увагу на кілька зауважень та висловити певні побажання:

1. Дисертація виявила, що жінки більш схильні до корекції поведінки та демонстрації соціально бажаного образу. Рекомендується глибше проаналізувати причини цих відмінностей, можливо, з посиланням на соціокультурні чинники, гендерні стереотипи у професійній сфері, або відмінності у копінг-стратегіях, що допоможе розробити більш гендерно-чутливі підходи до відбору.

2. Результати показали, що нижчий рівень освіти чи посада корелює з більшою схильністю до прикрашання образу та нереалістичною самосвідомістю, тоді як вищий рівень освіти – з нижчою потребою у створенні позитивного враження. Було б корисно надати більш конкретні рекомендації для психологів-практиків щодо інтерпретації показників Шкали L MMPI з урахуванням цих соціодемографічних змінних, щоб уникнути хибних висновків під час відбору.

3. Для підвищення практичної цінності дисертації було б корисно додати декілька гіпотетичних або реальних кейсів, що ілюструють застосування розробленої моделі та модифікованої шкали L у процесі професійного відбору. Це допоможе практикуючим психологам краще зрозуміти, як інтегрувати отримані знання у свою діяльність.

4. В дисертаційній роботі іноді зустрічаються стилістичні неузгодженості та технічні помилки.

Зазначені зауваження носять характер побажань і не знижують загальної позитивної оцінки наукового дослідження.

Дисертація Ольховського Дмитра Федоровича «Психологічні особливості особистості досліджуваного у ситуації професійного психологічного відбору» є завершеною науковою працею. За актуальністю, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів, обґрунтованістю наукових висновків, їх достовірністю, якістю оформлення відповідає вимогам нормативних актів щодо дисертацій, зокрема «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 зі змінами внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 року та №502 від 19.05.2023 року, а її автор Ольховський Дмитро Федорович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент
доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної психології
та психологічного консультування
Одеського національного
університету імені І.І.Мечникова Зоя КІРЕЄВА

Підпис підтверджую
первий проректор
ОНУ імені І.І.Мечникова
Ніколаєва М.І.